

Mestereknek – E-vel fejtse

Másodjára egy ún. „szókeresőt” közlök, amelyben a megadott szavakat nyolc irányban kell keresni s meg is találni. A lehetséges irányok: (1) balról jobbra, (2) jobbról balra, (3) felülről lefelé, (4) alulról fölfelé, (5) balról jobbra átlósan lefelé, (6) balról jobbra átlósan felfelé, (7) jobbról balra átlósan lefelé, végül (8) jobbról balra átlósan felfelé. Aki ismeri ezt a rejtvényfajtát, annak aligha okoz gondot a megfejtése, de aki még nem találkozott vele, íménti útbaigazító felsorolásom nyomán bizonyára szintén boldogul vele. A rejtvényünkben csupa olyan szó van elrejtve, amelyekben kizárólag E betű szerepel magánhangzóként. Ha olvasóm megtalálta őket az ábrában, és kihúzta betűiket, akkor a kimaradtakból egy, a magyar történelemből ismert kifejezést állíthat össze. (Segítségül elárulom, hogy az egyetlen kétszavas kifejezés – a Bee Gees együttes neve – folyamatosan, „egy szóként” olvasható az ábrában.) A megfejtést természetesen megadom a fejezet végén.

☐ BEE GEES	☐ GYEREK	☐ LEVESES	☐ SZEGY
☐ BETEG	☐ GYERMETEG	☐ MEKEG	☐ SZERELEM
☐ CSELEKEDET	☐ KEGY	☐ MEREDEK	☐ TENGER
☐ CSENGET	☐ KELEPEL	☐ MESSZE	☐ TETTES
☐ DECENS	☐ KERESKEDELEM	☐ NYEKEREG	☐ VEKKER
☐ GEREBENEZ	☐ KEREVET	☐ PEREC	☐ VERECKE
☐ GYENGE	☐ KESERVES	☐ REEVES	
☐ GYEP	☐ LEVELEK	☐ REMEG	

```

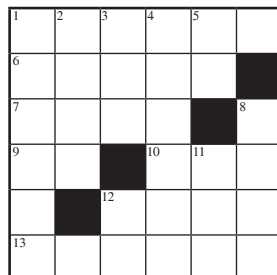
B E G N E Y G E T E M R E Y G
E Z P M G E R E K E Y N F R E
T E D E K E L E S C E K K E M
E N K L R K D E D T E S B K E
G E M E L E D E K S E R E K R
E B E R R L C S E S E V E E R
K E L E P E L R E P E Y G V E
E R M Z N V V V T E G N E S C
M E S S Z E E E R K E R E Y G
Y G E Z S L S E T T E T S E G

```

Eszperente

Harmadikként egy olyan kis keresztrejtvényt nyújtok át olvasóimnak, amelynek nem a beírandó szavai „eszperente nyelvűek”, hanem a meghatározásai! Azt remélem, megfejtése jó mulatságnak bizonyul majd, stílusosan szólva: *remek csemege lesz!*

VÍZSZINTES: **1.** Gyermekekelfenede. **6.** Nem keszeg, nem keszege, nem tengerben leledz; Keszthely meg Lelle mellett „terem”. **7.** Embernek telephelye s megkettezett elevenveres szerve. **9.** Neves egylet Egerszegen, ehhez persze kell egy „e”. **10.** Kezembe helyezze egy szelet kenyeret. **12.** Lehet benne egyes, kettes, hetes, negyvenes, ezerhetvenhetes. **13.** Ment, de szerfelett hevesen.

FÜGGŐLEGES: **1.** Ferenc: „Kezeskedem, ezen ember nem lehetett e tethelyen, mert e percben egy estfekete tehenet fejt Debrecenben” **2.** Erjesztett tej, szeletelve. (!) **3.** Negyven esztendeje szerb tenger terjeszkedett mellette. **4.** Lelkesen tesz-vesz egy eszme mellett. **5.** Megkettezve: embernek beceneve. **8.** Nem mehetsz sem egyenesen, sem keresztben, de ferde helyzetben se. Egybevétve: semerre se mehetsz. **11.** Ezt zenged reggel, delente meg este. **12.** Menyecske rebegte hetven esztendeje.

Eszperente szinonimák

Végül egy olyan meghatározássort idézek az *Édes Anyanyelvünk* című folyóiratnak immár három évtizede élő, Pontozó című rejtvényrovatából, amelyhez nem is feltétlenül szükséges valamilyen megszokott rejtvényábra. Elegendők pusztán a kérdések, némi magyarázattal!

Rejtvényünkben hét meghatározást közlünk. Mindegyikre egy-egy olyan háromtagú szóval kell felelni, amelyben csak egyfajta magánhangzó van: az *e!* Ha megfejtőink biztosak akarnak lenni abban, hogy helyesen válaszoltak a rejtvény kérdéseire, nem kell mást tenniük, mint felülről lefelé összeolvasni a beírt szavak kezdőbetűit. Helyes megoldás esetén egy berendezési tárgy neve lesz az eredmény!

1. Szürkésbarna tollú ragadozó madár:
2. Bevétel és kiadás különbsége:
3. Sárga virágú félcserje:
4. Idegenkedés:
5. Búnhődik:
6. Szerencsétlen, nyomorult:
7. Róma híres folyója – ma:

Remélem, olvasóim megbirkóznak a feladattal. (Megfejtése a fejezet végén.)

E részfejezet címében az eszperente társait is említettem, illő tehát, hogy legalább röviden róluk is szóljak. Meg is teszem, de valóban csak utalásszerűen, mivel fölösleges volna sorban minden magánhangzóról bebizonyítani, hogy egy-egy mondatban képes lehet betölteni az egyetlen magánhangzó szerepét. Mindenekelőtt egy néhány évvel ezelőtti emlékemet elevenítem fel, mégpedig úgy, hogy idézek egy levélből, amelyet akkoriban kaptam egy középiskolás diáktól. Íme:

„Tisztelt Tanár Úr! Gyekiczki Balázs vagyok, a mezőberényi Petőfi Sándor Gimnázium tizenharmadikos tanulója. Pár héttel ezelőtt találkoztam Önnel az iskolánkban tartott előadásán, amelyen a magyar nyelv csodáiról beszélt. Többek között megemlítette az öszpöröntő nyelvet is, egy disztichont hozva fel például.”

Itt megszakítom a levél idézését, mivel egyrészt illő megemlítenem, hogy a disztichon az ókori görög és római időmértékes verselésnek egy jellegzetes kétsoros versegysége, másrészt pedig jeleznem kell, hogy mit is mondtam azon az előadáson, ami most ide tartozik. Nos, többek között megemlítettem az 1763 és 1847 között élt Édes Gergely költő nevét, s arra is utaltam, hogy ez a poéta számos olyan disztichont is írt, amelyben mindig csak egyféle magánhangzót használt. Jegyzeteimből látom, hogy felolvastam ezt a csakugyan öszpöröntő nyelvű disztichonját:

Bölcs, szörköntöst ölt, örömdhöz több örömet tölt
Könnyözönök közt jöjj: jöjjön öröm, könnyörögj!

S most legyen ismét levélírónké a szó!

„Röviddel az előadás után fogtam magam, és én is írtam egy öszpöröntő nyelvű disztichont, ráadásul olyan megkötéssel, hogy magánhangzóként csak és kizárólag a rövid ö szerepel benne, egyetlen ő sem. Pedig én nem is vagyok költő. Az én disztichonom, amely egy kerti malacsütés alkalmával hangozhatna el, a következő:

Őn pörköl? – dörmög Töhötöm. – Töltött dögöt öltött?
Töltsön, Ödön! – könnyörög. – S ösztönöm öl: dörgött.

(Vagyis a házigazda, Töhötöm figyelmezteti Ödönt, a szakácsot, hogy azért töltött hús is kerüljön az asztalra, ráadásul minél hamarabb, mert már nagyon gyötri az éhség: korog a gyomra.)”

Most, évek elteltével itt köszönöm meg Gyekiczki Balázs egykori gimnazistának ötletes levelét, s azt, hogy íme, még túl is tett Édes Gergelyen, akinek disztichonjában egy hosszú ő is akadt a *szörköntös* szóban, nála viszont egy sem.

Csupa O!

Hogy az eszperente nyomán akár *oszporontónak* is nevezhető, csak *o* magánhangzót tartalmazó rejtvényváltozat se maradjon teljesen szemléltetés nélkül, erre ismét egy napjainkban igen divatos példát, egy szókeresőt mutatok be, emlékeztetőül legalább röviden jelezve, hogy az ábra felett megadott szavakat nyolc irányban kell keresni az ábrában. A fel nem használt betűkből összeolvasható városnevet a megfejtések között adom meg.

☐ BOLONDOS	☐ HOMOK	☐ KORHOL	☐ PONTOS
☐ CSOBOG	☐ HOROG	☐ LORNYON	☐ PROST
☐ CSONK	☐ HOSSZ	☐ MOCSKOS	☐ ROCCO
☐ CSONTOS	☐ KOCOQ	☐ MODOR	☐ ROKONOK
☐ DOBOG	☐ KOLOKOL	☐ MONOK	☐ ROMBOL
☐ DOORS	☐ KONCZ	☐ POHOS	☐ RONGY
☐ GOLOP	☐ KONCZOL	☐ POKOL	☐ ROSTOS
☐ HOLD			☐ ZSOLT

```

      Z C N O K
    K S O H O P N
  L O O O R O P O O
L B O R R T O S O L S
Y O R O B T H N K S O O C
G K G O L M N O O O Z T G
N O G D S O O T L P N S O
O P O N O Y N R O L O O P
R G B Z K O O D K V K R K
  O O O S C R O O D O O
    D C C O N S L S M
      O O O L O T O
        M K H T H

```

Hóbortos igazgató...

Ahhoz, hogy még más magánhangzókat is bemutathassunk olyanféle főszerepben, amilyenben az eddigiek is „domborítottak”, összeállítottam egy olyan kérdéscsokrot, amelyben a közölt meghatározások mindegyikét egy-egy megadott betűre kell hangszerezni. Mivel itt nemigen van magyaráznivaló, vágjunk máris bele! A megfejtéseket a fejezet végén szintén megadom.

1. Hóbortos igazgató gyermekkerékpáron tömény italt fogyaszt – csupa i-vel:
.....
2. Vadászkutyaként jártasd eszed – o-val, ó-val:
.....
3. Nem régi gazdájuk lejtőn hempereg – u-val, ú-val:
.....
4. Elszakították a nővéremről készült, jól sikerült fotót – é-vel:
.....
5. Akit szódavíz is felüdít, örökké vidám – i-vel, í-vel:
.....
6. Locsolt termőtalajon dinnyéhez hasonló színes növény terem – ö-vel- ő-vel:
.....
7. Oszatlan telek állandó veszekedésre vezet – ö-vel:
.....
8. Ha gondjaid lesznek, senki sem áll melléd – a-val:
.....
9. Az igazán ravasz vezető még a vezetőnek is vezetője – ö-vel, ő-vel:
.....
10. Amit a kis Frigyes összepiszkol, Emmácska tisztává varázsolja – i-vel, í-vel:
.....

Szinonimák – egy hangra

Végül egy olyan kérdéssort mutatok be, amelyik véleményem szerint a rokonértelműség tudatosításában, illetve a rokon értelmű szavak oktatásában is jól felhasználható. Célzott szinonimakeresés – ez a játék lényege. A játékvezető – vagy akár iskolában a tanár – mond egy szót, s egy olyan szinonimát vár rá válaszul, amelyben csak az általa megjelölt magánhangzó szerepel. Tehát például azt mondja: *Gyógykenőcs. Hogyan fejezhetjük ki úgy, hogy a magánhangzók közül csak az a-t használjuk?* A helyes válasz a kérdésre: *balzsam*. E példa után következnek egy egész példasor, de immár rejtvény formájában!

1. Horgony – a-val:
2. Csalafinta – u-val:
3. Sintér – e-vel:
4. Porció – a-val:

5. Dekorál – í-vel:
6. Archeológus – é-vel:
7. Betegség – a-val:
8. Nógat – ö-vel:
9. Szelíd – é-vel:
10. Palástol – á-val:
11. Terápia – ó-val:
12. Tömör – ű-vel:
13. Jelmez – a-val:
14. Hull – o-val:
15. Boltív – á-val:
16. Bekecs – ö-vel:
17. Világegyetem – o-val:
18. Préda – á-val:
19. Beteges – ö-vel:
20. Akut – e-vel:
21. Bizsu – e-vel:
22. Hörpintget – o-val:
23. Kínoz – ö-vel:
24. Puszpáng – u-val:
25. Piszkos – e-vel:
26. Makrancos – ö-vel:
27. Piszmog – ö-vel:
28. Zavaros – a-val:
29. Cipel – o-val:
30. Holmi – ó-val:

Na és a mássalhangzók?

Igen, ez a nagy kérdés. Magánhangzókából 14 van az ábécében, mássalhangzókából azonban 26. Vajon ha azokból is csupán egyet próbálunk felhasználni, tudunk-e egyáltalán bármilyen mondatot, valamilyen értelmes szöveget összeállítani?

Válaszom az, hogy bár a lehetőségek valóban nagyon is korlátozottak, az ügyes nyelvi játékos azért nem teszi le egykönnyen a fegyvert. Íme, néhány olyan monda-

tocska, amely lényegében megfelel annak a követelménynek, hogy csupán egy más-salhangzó szerepelhet benne:

*Add ide a didid, a didid add oda!
 Kié e kókai kék kakukk, a kakukkok éke?
 Ami ima, imámé, a mióma mamámé!
 A tatai autóutat átitatta a tó.
 Itt-ott a tót tata áttétetett öt tetőt.
 Izzó őz íze űz.*

Elismerem, ezek nem remekművek, nem is igen érdemes szót vesztegetni rájuk. De a Nyelvi Játékok Klubja egyik buzgó tagjának, dr. Csató Istvánnak jóvoltából mégis bemutatathatók olvasóimnak egy olyan alkotást, amely méltán vívhatja ki mindnyájunk elismerését. Egy rövid mondatokból, de nem kevesebb mint kilenc (!) mondatból álló történet következik. Négy szereplője van: egy Ali nevű férfi, továbbá két nő, Ella és Lola, végül pedig egy derék háziállat, egy ló. És most következék maga a mű, amely egy valóságos szerelmi dráma!

Ló előáll. Ali elől ül. Ella öleli. Lola lila. Álló ló elé ló. Ló el. Ali áll. Lola ollóéllal öl. Ali elalél.

Hát nem nagyszerű játékeszköz a mi csodálatos anyanyelvünk?

*

Mielőtt ezt az „egyhangú” fejezetet végleg lezárnam, felhívom a figyelmet arra a játéklehetségre, amely akkor adódik számunkra, ha nem egy, hanem két más-salhangzó felhasználását engedélyezzük magunknak. Elárulhatom: több mint negyedszázaddal ezelőtt kipróbáltam már ezt a lehetőséget, s akkor is úgy éreztem, ma is úgy érzem, érdemes volt. A következőkben egy az *Élet és Tudomány* című hetilapban meghirdetett pályázatra beküldött munkákból szemelgetve felsorolok egy sereg olyan mondatot, mondatrészletet, amelyek mindegyikében csupán kétféle más-salhangzó található. Remélem, olvasóim is úgy érzik, hogy nem érdektelen olvasmány!

*B–H: Hébe-hóba hiba, ha bő a bú!
 B–L: Bal lábbal balul áll a bál.
 B–R: Bírói babér a bár óbora, a ború a rab orra bíbora.
 B–T: Több bot többet üt.
 C–L: A cél collal léc, éllel élc.
 Cs–K: Kicsi a kocsi, kicsi a csikó.
 D–R: Erdei óra: erőadó idő.
 F–R: A fiú forr – a férfi ráér.
 F–L: Felül ülő lefelé fülel, alul álló fölfelé.
 G–Z: Az igaz ige igéző.
 Gy–K: Egyik gyík, egyik kígyó.*

Gy–N: Egy gyanú, négy gyanú ugyanegy: ugyanúgy gyanú.
 H–L: A háló a hal halála. / Ha hí a halál, elhal a léha hehehe!
 H–S: Sohase siess, ha éhes a has!
 K–L: Aki él, okkal él.
 K–N: Ki kanonok, annak ikon kéne, ki a nőknek éke, annak kánkán.
 K–R: A kerekék örök körök. / Erre ekkora, arra akkora a róka orra.
 K–Sz: Kiszökik a szó: kész a káosz!
 K–T: A kettő titka titok-e? / Ki kettőt üt, kettő üti.
 L–N: Élen álló unna nulla lenni.
 L–S: Lassú sas sose les. / Öléssel se, öleléssel se siess!
 L–Sz: Állsz, ülsz, eszel, iszol, alszol, szólsz, ölelsz, szülsz: élsz!
 L–T: A tiltott életet utálat illeti. / Étellel tele tálat a telt eltol.
 M–R: Amarra Amur, emerre Mura. / Merő öröm a rím, maró mámor a rum!
 M–S: Sose mossa, ami a másé!
 N–V: Van véna: van név!
 Ny–S: A sunyi anya sunyi anyós is.
 P–R: A pór ipara répa, árpa, úré a pipa. / Pap ura a prior, prioré a pápa.
 R–S: Sörös sírásó sorsa: sár.
 S–T: Ittast sose itass!
 Sz–V: Összevissza szó ész szava, összevesző szó a szívé.

Az iménti felsorolásban néha két példát is adtam, ezzel is jelezve, hogy a lehetőségek nem csekélyek. Hogy ezt még nyilvánvalóbbá tegyem, most, immár valóban e fejezet lezárásául, még egy kis rejtvényt is összeállítottam olvasóim nyelvi fantáziájának megindítására, annak reményében, hogy ez egyúttal némi szórakozást is jelent majd.

Rejtvény Rt.

Miért Rejtvény Rt.? Azért, mert ez olyan különleges részvénytársaság, amely mássalhangzóink közül csupán kettővel gazdálkodik, az *r*-rel és *t*-vel. Olvasóim akkor lehetnek a Rejtvény Rt. teljes jogú tagjai, ha az itt következő meghatározásoknak megfelelő értelmet úgy is ki tudják fejezni, hogy a mássalhangzók közül csak az *r*-et és *t*-t használják fel.

1. Büszke mongol lombikot földre ejt:
.....

2. Arrafelé elhatalmasodik az erőszak:
.....

3. A kopasz bikaviadornak a verőéren keresztülhaladó kése:
.....

4. Teréz rákanyarodott kocsijával a Tata felé vezető útra:

.....

5. A vörös hajú misszionárius adventi hajnali misét mond:

.....

Legalább egy megoldást mindegyikre adok a kötet megfelelő helyén.

Megfejtések

Eszperente és társai.

Erdő mellett nem jó lakni... Kerek fenyvesrengeteg pereme mellett nem lenne kellemes megtelepednem s berendezkednem, mert e fenyvesben termett, hegyes levelekkel telt hengeres testeket rendszeresen nekem kellene felszeletelnem.

Eszperente olasz módra.

K	E	L	E	M	E	N
E	L	E	D	E	L	N
R	E	V	E	E	T	E
E	M	E	E	L	E	M
V	E	S	E	E	K	E
E	L	K	E	V	E	R
T	T	E	V	E	R	E

Mestereknek – E-vel fejtse. A keresett kifejezés: *fekete sereg.*

Eszperente.

I	S	K	O	L	A
G	A	R	D	A	■
A	J	K	A	■	M
Z	T	■	A	D	A
O	■	A	D	A	T
L	O	H	O	L	T

Eszperente szinonimák. 1. Kerecsen. 2. Egyenleg. 3. Rekettye. 4. Ellenszenv. 5. Vezekel. 6. Elesett. 7. Tevere. A kezdőbetűkből összeolvasható szó: *kerevet.*

Csupa O! A keresett főváros: Porto Novo.

Hóbortos igazgató... 1. Dilis diri kisbiciklin gint iszik. 2. Kopómód okoskodj! 3. Új uruk gurul. 4. Széttépték néném szép fényképét. 5. Kit szikvíz is frissít, mindig víg.

6. Öntözött földön zöld tök nő. 7. Közös föld: örökös pör. 8. Ha bajban vagy, magadra maradsz. 9. Dörzsölt főnök főnökön főnök. 10. Mit Frici piszkít, Mici kitisztít.

Szinonimák – egy hangra. 1. Vasmacska. 2. Huncut. 3. Gyepmester. 4. Adag. 5. Díszít. 6. Régész. 7. Nyavalya. 8. Ösztönöz. 9. Békés. 10. Álcáz. 11. Gyógymód. 12. Sűrű. 13. Maskara. 14. Potyog. 15. Árkád. 16. Ködmön. 17. Kozmosz. 18. Zsákmány. 19. Göthös. 20. Heveny. 21. Csecsebecse. 22. Kortyol. 23. Gyötör. 24. Buxus. 25. Szennyes. 26. Csökönyös. 27. Szöszmötöl. 28. Zagyva. 29. Vonszol. 30. Cók-mók.

Na és a mássalhangzók?

Rejtvény Rt. 1. Rátarti tatár retortát tör. 2. Utat tör ott a terror (vagy: arra tart a terror, úr ott a terror stb.). 3. A tar torréró artériát (vagy: ütőeret, eret, aortát) átütő (vagy: áttörő, érő) tőre. 4. Teri rátért a tatai autóútra (vagy: Teri a Tatára tartó útra tért). 5. A rőt térítő rorátét tart.